

Margot Randmæl

Dølvad og Orkelbog på Kvikne

På Nedre Dølvad på Kvikne, innmot grensa til Folldal og Oppdal, bodde det en familie fra 1866 til 1899. Det var Iver Eriksen Dalen fra Folldal født 1813 og kona Elisabeth Halvorsdatter fra Melhus, født 1836.

Iver var gift og hadde tre voksne barn på Folldal, men ble uenig med kona og reiste fra familien for å finne bedre kår i Nordland. Men på veien dit traff han en ung seterjente på Dølvad og ble i lag med henne. De ble gift og var bosatt der, ca. ei mil inne i fjellet. For disse folka ble det et strevsomt og hardt liv i stor fattigdom. De fikk fire barn, - Bernt, født 1866, Ane, født 1869, Ingebrigt, født 1874, og Hans, født 1876. (Elisabeth hadde også sønnen Ola Andersen, født 1864 før ekteskapet). Alle var født og oppvokst på Dølvad.

Fra Dølvad. Ostbua i stein og den gamle seterbua der Elisabeth og Iver med barna bodde.

Foto: Margot Randmæl.

Elisabeth hadde aldri jordmorhjelp når hun fødte sine barn, bare ei kjer-ring fra nede i bygda hjalp henne.

Det ble snart lite mat og klær. De levde av rypefangst (fanget rypene med snare) og noen få husdyr, ku, sau og geit. Det var ikke sjelden de var helt uten mat. Eneste redningen da, var dyra og den vesle melkeskvetten de ga.

Elisabeth satte på ostgryta og slik berget de livet. Ungene hadde en hard og krevende oppvekst i fattigdom og elendighet. De ble i ung alder satt til å gå over Dølvadfjellet og Storinnsjøen og ned til Yset på ski med tunge ryggsekker fulle av ryper for å bytte i varer, som mel, osv.

Det var en lang tur i all slags vær og på all slags føre. Ei halv mil lengre nede i bygda var det også en handelsmann, han betalte 5 øre mer pr. rype og den femøren betydde så mye, så de gikk gladelig ei mil til sammen ekstra for å få den.

Den tiden var det stor forskjell på fattig og rik. De fattige fikk nøye seg med å kjøpe det dårligste melet, for det meste noe oppsop og rusk. Men de var ikke bortskjemt i matveien, og de var vel glad de hadde såpass å spise så de berget livet. Mange ganger var det et forferdelig uvær, og det er ufattelig at foreldra torde å sende så små barn

til fjells, men her var ingen nåde. Det hendte de måtte krype over hele Storinnsjøen med sekker og ski når det var bare blankis der og slik storm at de ikke klarte å gå oppreist. De var fortvilet og de gråt, men gi opp, det var døden, det visste de, så de måtte bare anstrenge seg til det ytterste for å overvinne strabasene. Ei gammel kjerring på Yset, Marit Kjøttrøhåggåen berget vel livet deres mange ganger.

Hos henne fikk de ly for natta. Hun holdt dem igjen der, så de ikke tok i vei til fjellet mot natta i snøstorm og mørke. Men på Dølvad satt foreldra og ventet og var redde for barna som ikke kom hjem om natta. De kunne ikke vite om ungene var i hus eller om de gikk ute og frøs i hjel. Det var ikke bare å ringe den gang.

Om sommeren måtte barna gjete buskaper, både sin egen og for de andre fra Melhus som setret på Dølvad den gang. Det var mye rovdyr, og det var helt nødvendig å gjete, men det var ikke greit for små unger som skulle passe på dyra så de ikke ble ihjelrevet. De var jo i livsfare selv også.

Ulven var så nærgående i blant, så de mest kunne stikke kniven i kjeften på den. Og det hendte den tok seg over et høyt gjerde og drepte sau som var i en innhegning om natta. Ingebrigt kom over en ulvunge en gang som lå og sov, den sparket han i hjel.

På en seter slo bjørnen i stykker fjøsdøra og drepte alle dyra. Rovdyra var en stor plage i gamle dager og det var en evig kamp for å berge buskaper sin.

Som lønn for gjetinga fikk de varme vadmelsklær av "gulldølom". Noe som kom godt med når vinterkulda satte inn.

Disse barna hadde svært lang vei på skolen og de lå ofte borte. Det var strenge krav når det gjaldt lekser, og de ungene som ikke var flinke når de gikk for presten, fikk ikke bli konfirmert. De måtte gå opp att på skolen et år eller to og i verste fall flere.

Dølvadungene klarte seg gjennom nåløyet, men i stor spenning. Også i slike tilfeller hadde de rike en stor fordel. Klarte ikke deres unger leksene hos presten, sendte de bare med dem en okse eller en sau, kanskje to, som gave til presten. Presten lot seg friste og tok imot gaven og ungene ble konfirmert uansett kunnskaper. Slike bestikkelser var helt utelukket for fattigfolk.

Moro var det for ungene å gå ca. ei mil fram til Orkelbogen for å leke med ungene der. Så ble de våte på både hender og føtter og de forfrøs seg mest til de kom hematt. Eneste råa for å unngå neglebitt var å sette hender og føtter i iskaldt vann eller i snøfonna.

Ingebrigt kom ut for uvær en gang og fant ikke veien hjem. Han var alene og han gikk ute hele natta. Man han var sterk og han overlevde strabasene, men det var ei hard natt som han aldri glemte.

Som sagt var det lite mat for folka på Dølvad. En gang dro Bernt og Ingebrigt på fisketur til en sjø. Bernt var da i konfirmasjonsalderen, mens Ingebrigt var åtte år yngre. Etter at de hadde tatt noen pene fisker, prøvde de seg på å røyke for første gang. De hadde fått tak i skråtobakk, og det var sterke saker og begge ble sjuke. Da de la seg på hvitrimet bakke, sovnet de begge to.

Men de lå og sov, ble de overrasket av en rasende sint og fillet gubbe. Ja,

de hadde aldri sett så sint og så fillet gubbe noen gang, verken før eller siden. Det var han som eide sjøen og han var stygg og nådeløs og tok fra dem fiskene. Så måtte de stakkars fattige ungene gå hjem til ei tom matgryte uten fisk. Den sinte gubben var meget velstående og meget gjerrig. Han unte ikke fattigfolk de fiskene. Det fortelles om denne gubben at selv spiste han bare hode og innvolder på fisken, resten solgte han.

Det fortelles om Elisabeth at hun var svært godhjerta, og hun ga bort av det lille hun hadde, enda så fattig hun var. Hun ystet geitost, og det var det hun brukte som gave. Noe Iver ikke likte, for han mente de trengte osten selv. Men Elisabeth satte stor pris på at de fikk litt mel og varme klær til ungene av hennes folk fra Melhus, så hun ville så gjerne gi litt tilbake.

Elisabeth hadde nok et strevsomt liv, og hun var snill og føyelig. Om våren når høyløa ble tom var det ikke greit for henne. Det var ofte slik i gamle dager at det var budeia som var skyld i at det ble for lite fôr. Hun hadde fôret for mye selv om dyra fikk ganske lite mat.

Men når vårknipa var som verst, gikk Elisabeth til Orkelbogen og ba om hun fikk litt høy. Det fikk hun, og bar høyet i en stor strisekk inn til Dølvad. En gang hun bar høy var hun heldig, for med det samme hun hadde kommet over Stillbekken brøt bekken opp og kom med isgang. Hadde hun vært på isen da, hadde hun omkommet. Bekken var stor, og når den kom med all isen var det bulder og bra og da var det livsfarlig å være i dens nærver. Jo, naturen kunne være lunefull

og farlig i blant.

En gang måtte gamle Iver tilbringe natta ute i et forferdelig uvær. Han gravde seg ned i snøen og for å holde varmen lå han og sparket med beina hele natta og det ble et stort hull langt ned i den spekte bakken etter all sparkinga.

Ingebrigt var onnekar i Orkelbogen en sommer, mens han var guttunge. Han var iherdig og sto på og arbeidet alt han orka. Husbonden der, som var en drivende arbeidskar, og som senere ble hans svigerfar, hadde sagt om Ingebrigt: ” er flink den vesle piltent!” Da Ingebrigt skulle konfirmeres hadde de ikke penger til å kjøpe klær, og han måtte stå som konfirmant i lånt dress. Slik var det for de andre barna der også.

Tre år før gamle Iver døde, kjøpte yngste sønnen, Hans, Ormsletta på Kvikneskogen, og han og foreldra flytta dit. Heller ikke der var det mye å leve av.

Iver døde der, nitti år gammel. Han var lett på foten i levende live og i begravelsen ble han æra med kvass skyss til minne om dette, og de kjørte med hest i fullt trav hele veien fra Ormsletta og ned til Kvikne kirke, som lå halvannen mil unna.

Tre år etter at Iver døde, solgte Hans gården og flyttet til Oppdal. Hans mor ble med ham dit og hun døde der fjorten år senere, 84 år gammel.

Mens Elisabeth og Hans var igjen alene på Ormsletta, skulle Hans ned til Yset, ei drøy mil for å handle på selveste julaften. Det ble et voldsomt uvær når han skulle gå hjem igjen, og folk sa at han måtte ikke finne på å gå nå, for

han kunne omkomme. Men Hans svarte: "Jeg må gå, for jeg har ei gammel mor hjemme som sitter uten mat og venter på meg. Ho mor! Jeg har bare én av det slaget!"

Mens de bodde på Ormsletta ble et stort hestføll angrepet av ørn. Ørna hadde slått den ene kloa i ryggen på folungen, og den satt godt fast. Føllet sprang da mot fjøsdøra som sto åpen, men ørna ville selvsagt ikke bli med inn og hun slo derfor fast den andre kloa i dørkarmen. Resultatet ble at ørna ble revet i to deler. Den ene delen satt fast i hesteryggen og den andre i dørkarmen.

I 1906 ble Hans gift med Gurine Krokhaug fra Innset. De var en tid på Oppdal, men kjøpte seinere Moen på Innset. De tok da Moen som slektsnavn og de fikk fem barn: Ivar, født 1901, Einar, født 1908, Ingvar, født 1910, Ida født 1912 og Borghild, født 1917.

Ane Dølvad flyttet til Melhus, ble gift og fikk to barn. Ingeborg, født 1898 og Olga, født 1903.

Bernt Dølvad kjøpte Orkelbog mellom (Frankan i dagligtale). Han var gift med Mali Storås fra Kvikne, født 1873 og de hadde seks barn. Johan, født 1890, Ingeborg, født 1893, Laura, født 1897, Marit, født 1900, Einar, født 1903 og Pauline, født 1906. På Frankan var det bare ei lita stue med ett rom.

Bernt og svogeren Tore Storås, kjøpte Dølvad og bruket det i lag som slåtteng. Bernt døde i ung alder og Mali hadde det strevsomt. Når eldste sønnen, Johan tok over garden, bygde han nye hus og dyrket mer jord. Han var gift med Anne Myrvang fra Lonåsen, født 1888 og de fikk fem barn.

Da sønnen, Bjørn, tok over gården, bygde han opp nye hus og utvida gården ytterligere. Han var gift med Reidun Dolpen fra Innset og de har fire barn. Nå er det sønnen Stig som eier gården, men han bor på Oppdal. Denne familien bruker Orkelbog som etternavn.

Ingebrigt Dølvad var dreng på Orkelbog (vestre) i sine unge år. Der var det stor stue med mange store rom, og det var ofte fest og dans der.

Ungdomshus fantes ikke den gang og da var det fint å holde fest der det var god plass å danse. Det var som regel mye ungdom i grenda og det var vanlig at ungentene møtte opp tidlig på dagen for å hjelpe til med å karde og spinne, og når kvelden kom, ble det dans.

Jo Støren var en kjent og flink felespillemann, og han sørget som oftest for musikken. En gang det skulle være fest i Orkelbogen, var Jo på Røros-martnan. Folk møtte opp, men musikken manglet. Men så kom det noen som hadde hørt at Jo var på hjemvei, men hadde tatt inn i Bobakken ca. 8 – 10 km unna. Da var det mange som tigget og ba Ingebrigt om han ville gå dit og hente ham. Ingebrigt var alltid hjelpsom og aldri redd for en umak, så han spente skiene på og satte av gårde.

Da han kom fram til Bobakken, var Jo der, og han var villig til å være med, men han var så full at han ikke klarte å gå. Ingebrigt var som vanlig ikke rådløs. Han spente skiene på og tok gubben og fela på ryggen. Holdt gubben med den ene handa og staven i den andre. Ingebrigt brukte alltid bare en stav når han gikk på ski og slik bar han spillemann den lange veien.

Satte han seg ned for å hvile, var det verste å få gubben opp på ryggen igjen, men det gikk da bra til slutt.

Da de kom fram, bar Ingebrigt ham inn og satte han ned ved lysmuren (peisen). Jo var frøsen og skulle vare seg, men han ramlet opp i lysmuren. Noen hogg tak i ham og berget ham fra flammene. Da satte de han på en stol, så han fikk varmet seg og etterpå ga de ham et par sterke drammer og jammen kviknet gubben til igjen og spilte hele natta, og dans og moro ble det.

Alle var glad for at Ingebrigt gjorde en slik strevsom innsats, og jentene ga han både klem og takk for bryderiet.

Mens Ingebrigt var dreng på Orkelbogen, brøt det ut brann der. Det var den 21. april 1895. Den store tømmerbygningen i to etasjer brant ned sammen med mye av inventaret. Vann fantes ikke og lite hjelp var det, så det var håpløst å redde huset, men de reddet fjøset og buskapen ved å måke snø. Varmen slo mot fjøsdøra så dyra fikk de ikke ut. Ingebrigt var stor og sterk og han måtte snø på harde livet i den voldsomme varmen. Alt så håpløst ut ei tid. Ja, han måtte snø og gråt for varmen holdt på å få overtaket på fjøset. Det betydde svært mye å berge buskapen for det var dyra som var redningen for at folk kunne overleve. Mistet de den, var det rene ruinen.

Etter denne forferdelige hendelsen måtte de bygge nytt hus så fort som mulig. Ingebrigt kjørte alt tømmeret til nystua med hest fra Nytrøa, ca. to mil unna. Det var mye slit og lange arbeidsdager. Men Ingebrigt var en rask og flink kar og han sparte seg ikke. Det gikk ordtak om ham: "Når Ingebrigt

setter'i gang, da går de unna, han er så rask som det skal være varme i'n!"

I nabogården (Frankan) bodde det noen finner ei tid. Den finnen var litt av en villmann i fylla. En gang han var full, ville han ta livet av kjerringa si, men hun kom seg opp i peisen og ropete om hjelp opp gjennom pipa. Ingebrigt hørte ropet og han var ikke sen om å reagere for han forsto hva som sto på. Han åpnet vinduet, hoppet ut og sprang dit. Der sto finnen og siktet på henne med ladd gevær. Ingebrigt sprang på'n, rev fra han geværet, tok finngubben og la han i senga og holdt han fast til han sovnet.

I gamle dager leverte de smør på Tynset og så handlet de for pengene de fikk for smøret. Det var ca. fire mil en vei å kjøre med hest. Det var harde turer for både folk og dyr, særlig når det var sprengkulde eller snøstorm. De overnattet på Tynset og kjørte tilbake neste dag. Naboene byttet på å kjøre hver sin gang. Da tok de med smøret og handlet for hverandre.

Det var en bestemt dag i uka de tok i mot smør på Tynset. En gang Ingebrigt var til Tynset viste gradestokken $\div 49$ °C, men det var hans tur og da måtte han bare kjøre.

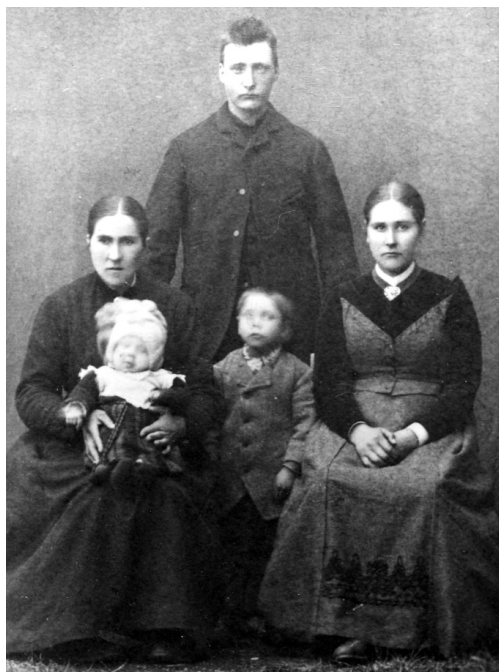
En gang satt finnen på med Ingebrigt og best som det var, dro finnegubben opp kniven og ville stikke han. Ingebrigt var snarrådig, fikk revet kniven fra finnen. Så ristet han ham og la han i snøen og holdt ham der til han ba om forlatelse.

Fjorten dager senere var finnen på Rørosmartnan og da hadde han jommen kjøpt martensgave til Ingebrigt, så dette var en lunefull kar.

I 1897 giftet Ingebrigt seg med

Johanne Støen fra Kvikne, født 1880. Hennes foreldre hadde kjøpt en del av Støen søndre og de bodde i ei lita stue der; "Tolinestua". Johanne og Ingebrigt overtok denne eiendommen, men de bodde i den ene delen av stua på Synner Støen, og de brukte også den ene delen av fjøset der. De fikk tre barn. Hans, født 1897, Iver, født 1899 og Johannes, født 1901.

Dessverre døde Johanne i barselseng bare 21 år gammel, og Ingebrigt satt da igjen med tre små gutter.

Familien i Vestre Orkelbog, f.v. Sofie med Daniel, i midten Tore, Marit, alle Orkelbog, bak Ingebrigt Dølvad, Marit og Ingebrigt ble seinere gift. (100441) Foto: H. Steinsheim Opdal. Repro: Musea i Nord-Østerdalen.

I 1905 giftet han seg igjen med gardsjenta Marit Orkelbog, født 1874 og flyttet dit. Han solgte da gården på Støen til svigerinna Jørgine. Hans fulgte med sin far til Orkelbogen og vokste

opp der. Han tok etternavnet Orkelbog, slik som faren gjorde.

Iver vokste opp hos sin bestemor Toline Støen i Tolinestua (hun var fra Follidal). Johannes vokste opp for det meste hos sin onkel, Hans og bestemora Elisabeth i Oppdal, men han var nok litt i Orkelbogen også. Både Iver og Johannes brukte Støen som etternavn.

Hans (Orkelbog) bosatte seg i Oppdal og døde der bare 48 år gammel. Han var ugift. Det fortelles om han at han var en meget stor og sterk kar. Han fikk en utmerkelse for en redningsdåd en gang. Hans og en kamerat var på jakt langt inne på fjellet og kameraten falt utfør et stup og skadet seg alvorlig. Hans bar sin hjelpeløse venn, pluss begge ryggsekkene, begge geværene, ski og staver til kameraten på ryggen, mens han selv gikk på ski. Det var helt uforståelig at Hans greide å bære alt dette den lange veien ned til Orkelbogen. Det var snakk om en fire, fem timers rask gange. Hvor lang tid han brukte på turen med så mye på ryggen, vet jeg ikke. Folk sa om Hans at han var sterk som en "bjønn".

Jegere klar for heimreise sammen med folket på Vestre Orkelbogen. (100437)

Repro: Musea i Nord-Østerdalen.

Broren Iver (Støen) var bosatt i Engerdal ved Femund. Han var gift og hadde seks barn. Johannes (Støen) var bosatt på Oppdal, var gift og hadde ett barn.

Orkelbog vestre

(Pettersan i dagligtale)

Svigerforeldrene til Ingebrigt Dølvad var Dortha Tronshaug fra Innset, født 1833 og Ola Orkelbog, født 1832. De var arbeidsomme og flinke folk, og de satt godt i det. Det fortelles om Ola at i slåttonna sov han bare litt på en høyruk midt på natta. Han hadde mye fôr og solgte høy til andre når vårknipa kom. Folk kalte ham bare for "rikbonden".

De hadde tre barn. Nils, født 1863, Sofie, født 1867 og Marit, født 1874. Nils flyttet til Oppdal og kjøpte gården Rønning. Han var gift og hadde to barn – Dortha og Ola.

Sofie tok over hjemgården, hun var gift med Ole Halsen fra Oppdal og de fikk fem gutter. Tore, død som liten, Ola, født 1890, Tore, født 1894, Daniel, født 1895 og Sigurd. Sofie døde i barselseng, og hennes siste ønske var å få med seg vesle Sigurd i grava. Slik ble det, han døde kort tid etter sin mor.

Enkemannen Ola solgte da gården til svigerinna Marit og kjøpte Estensmo. Marit ble gift i 1905 med enkemann Ingebrigt Dølvad. De fikk fire barn. Dortha, født 1905, Sofie, født 1906, Olga, født 1909 og Nils, født 1912.

Marit slet med dårlig helse, men hun var en våken dame og hadde gode evner. Hun var svært flink i engelsk,

noe som var uvanlig på den tiden. Hun var glad i musikk, og selv spilte hun orgel. Hun var svært gavmild og hjelpsom mot dem som var fattige, og mange fikk både mat og klær av henne når de var i nød. Hun var også flink til å sette sparepenger i banken til sine barn mens de var små. Etter at Marit døde, gikk dessverre sparebanken konkurs og deres penger gikk tapt. Marit ga til det siste. Ei fattig nabokone besøkte henne på dødsleiet. Da ba hun nabokona om å hente pengeskrinet hennes under senga. Kona så gjorde, og da fikk hun femti kroner av henne, og det var mye penger den gang. Noen timer senere døde Marit. Hun ble bare 45 år gammel og ingen av hennes barn var konfirmert.

Enda en gang satt Ingebrigt igjen med barna alene. Det ble ei strevsom og hard tid for ham, men ungene var til god hjelp og de måtte trå til i ung alder.

Gården Orkelbog lå avsides til, ca. 750 meter over havet. Barna hadde lang vei på skolen og det bød på mange vanskeligheter i all slags vær og på all slags føre.

En gang var det et forferdelig uvær, ungene tullet seg bort og gikk hele dagen i snøstorm og visste ikke hvor de var. Ut på ettermiddagen letnet været og da tok de seg fram til skolen, men da var skolen slutt for dagen.

En annen gang gikk en mann ute hele natta mellom riksveien og Orkelbog. Ut på morgenen kom han på Ormsletta, 6-7 kilometer unna.

Ble noen sjuk, var det ikke vanlig å legges inn på sjukehus. Da Sofie var femten år, fikk hun hjernehinnebetennelse og svevde mellom liv og død.

Hun lå til sengs i tjueto uker og de våket over henne i flere netter mens det var som verst. Hun var nok sterk som overlevde dette, men hun mistet hørse-len på det ene øret og var døv der resten av sitt liv.

Mens Sofie lå dødssjuk, kom ei kjer-ring inn til henne og hun tagg til seg den fine porselensdukka som Sofie hadde fått av sin mor. Hun var så redd for denne dukka, for den var henne et kjært minne etter sin mor. Sofie syntes det var vondt å gi fra seg dukka, men hun var svært sjuk og orket ikke si nei.

Etter hvert ble det dårlige tider og vanskelig for mange å klare seg. Inge-brigt var alltid hjelpsom når noen var i nød og han kausjonerte for flere. De klarte ikke å betale sine lån tilbake og han tapte store penger. For å klare det-te, slet han mye. Han kjørte malm for Røstvangen gruve i tillegg til gardsdrif-ta. En gang kjørte han med hesten sin i ett myrhull. Da hadde han strevd for-ferdelig for å berge hesten.

Han stakk en staur under hesten, la stauren over skuldra for å bryte hesten opp av myra. Etter et voldsomt strev, klarte han å få den digre hesten opp av gjørma, men hesten var urolig og gjorde et hopp enda lenger ut i myra og da sokk den så langt ned i gjørma så det var bare hodet og ryggen som var på overflata. Da var alt håp ute for få den opp igjen. Selv var Ingebrigt både sli-ten og utmattet og skuldrene var hud-løse etter strabasene. Da var det ingen annen råd enn å avlive hesten. Å miste en hest, var et stort tap.

Ingebrigt kjørte ei tid med okse. Oksen var veldig sterk til å dra lass, mye sterkere enn hesten, men den var stiv å kjøre med. Måtte ha stor sving-

*Ingebrigt kjører med okse. (100443).
Repro: Musea i Nord-Østerdalen.*

plass og sen om å stoppe når den skul-le det. Ingebrigt brukte å si når noe var vanskelig og gikk galt: "En kan ikke bare gi opp, for da er en fortapt. En må bare prøve på nytt!" Han hadde nok erfaring med livets harde skole.

Ingebrigt var ute for en nifs opple-velse en gang han kjørte ved. Den gang kjørte de alltid på isen etter elva om vinteren og det var vanlig at de kjørte så lenge føret holdt. En gang han satt på vedlasset og kjørte nedover elva, fikk han høre et forferdelig bulder og brak. Han forsto med en gang at nå kom elva med isgang. I full fart løste han hesten fra slåen og berget seg selv og hesten på land i siste øyeblikk før vann og ismasser kom brakende med all sin voldsomme kraft. Vedlasset fulg-te med strømmen langt nedover elva og stoppet mot en stor stein. Hadde ikke Ingebrigt vært så rask og snarrå-dig den gangen, hadde både han og hesten omkommet. Elva Orkla var nok ikke å spøke med i sine lunefulle stunder.

Gården hadde slåtteng på andre si-

den av elva og for komme dit var det ei gangbru. En gang Dorthea og Sofie var på andre siden og gjorde onn, regnet det kraftig og elva vokste raskt opp. Da de var ferdig for dagen og skulle gå over brua var elva så stor at vannet gikk opp i brua.

*På gangtreet over Orkla. (100440).
Repro: Musea i Nord-Østerdalen.*

Da de hadde kommet midt ut på brua, rev vannmassene brua med seg og begge falt i elva. Det var nok en forferdelig medfart og kamp i de strie vannmassene blant store steiner. Dorthea som var gravid i niende måned, kom seg i land ved egen hjelp, men Sofie ble hengende fast i en stein midt i elva. Hadde hun sluppet taket da, hadde hun druknet, for hun var helt utmattet etter den harde medfarten.

Mens hun hang der og vannet rev og slet i henne, så hun ikke noe til Dorthea, og hun tenkte: "Skal vi drukne begge to!" Alt var håpløst og fortvilet og hun ropte om hjelp. Heldigvis hørte hennes søster Olga ropene og hun kom løpende med ei lang fiskestang. Sofie fikk tak i den og kom seg på land. Da var hun uten sko og delvis

uten klær og blodet rant av både hode, armer og bein. Hun hadde blitt slått mot store steiner i den strie strømmen og det var et stort under at hun overlevde denne grusomme tildragelsen.

Men som hun sa det selv: "Jeg hadde vel noe ugjort her i verden!" Dette hendte i 1927.

Ingebrigt var en fjellets mann. Han var svært glad i å jakte og fiske og han var en meget god skytter. Han fanget også mye rev, særlig revunger om våren. Tok dem i hiet.

En gang han hadde funnet et revehi, kom revtispas for å mate ungene sine, men når hun oppdaget at det var folk der, la hun fra seg byttet og sprang sin vei. Ingebrigt gikk bort for å se hva hun la fra seg. Han ble virkelig forbauset når han fikk se det var tretten mus og en harefot. Sannelig var det godt sammenpresset for å få plass til så mye på en gang i kjeften. Helt utrolig!

I 1910 fikk han en utmerkelse i sølv med inngravert; "For utryddelse av rovdyr." I 1927 bygde han ei lita bu på Burufjellet. Der overnattet både han og mange andre, mens de sanket mose om høsten. Mose var et bra og viktig fôr til dyra om vinteren, og svært mange brukte det. I den vesle bua trivdes han godt og den ble mye brukt, også som jaktbu.

Ingebrigt vanket mye i fjellet og var godt kjent der. Om vinteren byttet ofte finnene beiteområde for reinen og hver vinter kom de med flokkene sine forbi Orkelbogen og overnattet der og hvilte på ett døgn eller to før de vandret videre.

En gang kom det noen som var ukjent i de trakter og Ingebrigt ble med dem langt innover fjellet som vei-

viser. Som betaling fikk han en reinskalv som han dro med på skikjelke den lange veien tilbake til Orkelbogen. Den reinsbukken hadde han mye glede av, men også bekymringer. Han brukte den mye å kjøre med. Den var rask og lettvinnt for slik småkjøring.

Da den ble noen år gammel, ble den dessverre sint i parringstida om høsten og den holdt på å drepe sin herre og andre med. Bukken gikk først til angrep på Sofie. Ingebrigt kom for å hjelpe og da gikk bukken til angrep på ham og det ble et vilt basketak.

*Ingebrigt kjører turister med rein. (100444).
Repro: Musea i Nord-Østerdalen.*

Ingebrigt var rask og spenstig og han klarte å legge bukken i bakken med god hjelp av datteren Sofie. Mens de lå der og blåholdt bukken, tenkte Ingebrigt bare å stikke den i hjel med tollekniven. Kniven hadde han i slira i beltereima og den fikk han ikke tak i. Han hadde nok med å holde bukken med begge hender, slapp han taket med ene handa, basket den enda verre. Mens han lå der, ropte han på Liv, ei datterdatter som var der og fikk henne til å springe bort til naboen etter

hjelp. Liv var vel en åtte, ti år og meget beskjeden. Sofie ba henne om å si fra til naboen at han måtte ta med geværet.

Liv sprang bort til naboen, men da hun kom dit ble hun stående ved døra og fikk ikke fram et ord. Etter en lang stund fikk hun da endelig forklart hva som sto på. Da ble det full fart på naboen og hjelp ble det og den dramatiske hendelsen endte godt til slutt.

Ingebrigt var også en god skiløper og han deltok i mange skirenn. Og etter hvert ble det en fin premiesamling. Dagen før han døde, ga han alle sine verdifulle premier til sin datterdatter Margot.

Tross mye slit og et hardt liv, hadde Ingebrigt god helse og han sto på til det siste. Han døde hjemme på Orkelbogen i sin egen seng i en alder av 83 år. I begravelsen ble han hedret for sin enormt store hjelpsomhet når kransen ble lagt på båra.

*Ingebrigt kjører vatn fra Orkla. (100449).
Repro: Musea i Nord-Østerdalen.*

Sofie og Nils var begge ugift og de bodde hjemme og hjalp sin far på går-

den. Dorthea og mannen kjøpte gård lenger nede i Kviknebygda og flyttet dit.

Olga reiste til Solør og ble gift med en gårdbruker der. Etter farens død overtok Nils gården og søstera Sofie stelte også for ham. Sofie var en trofast tjener og en hjemmets kvinne. Hun var svært glad i dyra og hun stelte godt med dem. Hun slet og arbeidet mye for alt var svært tungvindt der.

Hun bar vann til både folk og dyr og hun gjorde alt for å hjelpe andre. Hun var som sin far, svært hjelpsom og pliktoppfyllende og sparte seg aldri. Lønn var det dårlig med, men hun var alltid blid og fornøyd. Det å få hjelpe andre var lønn nok for henne. Hun var bare slik!

I 1941 fikk hun datteren Margot. Den tiden var det en stor skam å få barn utenfor ekteskap og Sofie hadde det vondt og vanskelig da, men hun var glad i jenta si og gjorde alt hun kunne for at veslejenta skulle ha det bra. Hun sa til og med at den største gaven en kan få her i verden, det er å få et barn.

Det var heller ikke lett for slike barn som ble kalt "lausunge". Det var et skjellsord den gang som var tungt å bære for den det gjaldt. Bestefaren, gamle Ingebrigt var veldig snill og oppofrende til denne jenta og hun hadde det bra der. Bestefaren tok ofte denne vesle jenta på sitt fang og sang gamle viser for henne og fortalte historier fra gamle dager. Han fortalte om sin barndom og livet på Dølvad.

Spesielt en historie gjorde stort inntrykk på vesle Margot når han fortalte om en gutt fra Melhus som var på Dølvad en sommer. Han ble lemlestet

av en sint okse med store horn. Oksen gikk løs på gutten og stakk ene hornet inn i maven på ham, rev han opp så tarmene kom ut. Noen reddet gutten i siste øyeblikk før oksen ble drept. Men han ble alvorlig skadet.

Doktorhjelp var det ikke snakk om for fattigfolk langt inne på fjellet. De måtte bare prøve å greie seg som best de kunne selv om det så ille ut. På den tid var det vanlig å rense sår med ny-melket melk. Gamle Ingebrigt fortalte at hans mor Elisabeth rensset såret, stappet så inn igjen tarmene og sydde igjen. Så gikk hun ut i naturen og fant forskjellige planter som hun kokte i hop og smurte på såret. Såret grodde og gutten ble bra og levde til han ble en gammel mann.

*Margot med hunden. (100448).
Repro: Musea i Nord-Østerdalen.*

Margot voks opp på den avsidesliggende fjellgården og hun rakk så vidt å bli konfirmert før bestefaren falt bort. I konfirmasjonsselskapet var han ennå så sprek og lett på foten at han danset pols og slo seg på begge hælene. Da hadde han bare seks måneder igjen å leve.

Margot var hjemme og hjalp sin mor og onkel til hun giftet seg og flyttet til Alvdal i 1963. Sofie og Nils fortsatte gårdsdrifta, men i mindre målestokk til hun døde 76 år gammel.

Nils var svært musikalsk og han lærte å spille trekkspill da han var fem år. Han spilte til og med på fest før han var konfirmert. Mange har vert hos han og lært å spille trekkspill. Nils spilte i over åtti brylluper og mange flere fester. Han spilte mye i lag med Martin Strøm, Martin på fele.

Nils var ille ute en gang han skulle spille i et bryllup på Innset. Han var på en jakttur langt inne på fjellet, var uheldig og tråkket ned i et hull og ene kneet gikk ut av ledd. Med store smerter greide han å få kneet på plass igjen. Han støttet seg til en staur og slik hinket han den lange veien hjem. Dagen etter var det bryllup og han kunne ikke skuffe dem. Annen musikk var det ikke lett å få tak i i en fart. Så han møtte opp med hoven og vond fot. Den natta

måtte han sitte på en stol og spille for han klarte ikke å stå. Men både brudepar og gjester ble tilfredsstilt og fikk danse.

Nils var en livat festkar og musikken sto hans hjerte nær. Han var også en flink møbelsnekker. Han var svært glad i fjellet og naturen og han var en ivrig rypejeger.

Bua på Burufjellet var hans paradiset og der var han mye. Han var sterk og hadde god helse. Da han var guttunge gikk han halvannen mil på ski for å trekke ei tann. Prestefrua på Kvikne trakk tenner den gang og det foregikk uten bedøvelse.

Når tanntrekkinga var overstått, var det bare å spenne på skiene igjen og gå den samme vei tilbake. Det var hardt å være barn før i tiden og det var vel bare de sterkeste som overlevde.

Den siste tiden bodde Nils alene på gården til han døde nær 87 år gammel. Nils var født på kjøkkenet hjemme på Orkelbogen, og på kjøkkenet døde han – gården står nå øde.

Margot Randmæl
2560 Alvdal